

1945 рік

Петро збирався повільно. Хоч на вулиці пекло сонце, **П**дістав зі скрині кожуха і накинув на плечі. Оглянув хату. Що взяти із собою? А як відберуть? Знайшов очима образ, у раму якого була запхана фотокартка — він, Сабіна і троє їхніх дітей. Поклав до кишені, але, подумавши, повернув Сабіні.

— Як прибуду на місце — напишу тобі листа. А ти мені цю картку вишли, — говорив спокійно.

Сабіна не плакала. Відколи по нього прийшли, жінка ніби оніміла — мовчала і кліпала величезними очиськами, що навіть тепер, у майже сорок, не втратили свого вогню.

Служиві перетрясали кожен закапелок у хаті — шукали старі документи чи якісь інші докази. Щодо цього Петро був спокійний: нема дурних, у хаті все чисто. Але цим — глянув на енкаведистів — доказів не треба. Як уже вирішили забрати — то надія марна.

— Бистреє, — солдат простягнув рушницю, щоб штовхнути Петра в плечі. Петро розвернувся до нього обличчям і спокійнісінько глянув у вічі. Рука енкаведиста в останню мить послабла, і штурхана не сталося. Натомість той відвів очі, ніби то його, а не Петра, арештовують.

Петро окинув поглядом хату: тут він народився і виріс, тут відгуляли його весілля, тут вони із Сабіною зачинили й народжували дітей. Сюди до нього ходили хлопці на розмову. Більше не прийдуть. Їх усіх всипали¹. Куди його

¹ Всипали — видали сховок (повстанський жаргон). — Тут і далі прим. авт.

далі — ніхто не казав. Добре, що поки хоч не били — не встидно перед донькою і синами.

Усі троє дітей сиділи на вулиці біля криниці й розглядали дядьків у формі, що перевертали подвір'я догори дригом. Найстарша, п'ятнадцятирічна Наталка, «цікала» до малих братів, коли ті починали нити. Хлопці — Степан та Іван, яким лиш тиждень тому в один день виповнилося шість і сім років, — сиділи поруч і мотилися ногами, потерпаючи від палючої спеки.

— Маму слухайтеся, — Петро вийшов у двір, погладив хлопців по головах, — і Наталку.

Глянув на доньку й аж здивувався: раніше не помічав, як вона виросла. Це ж Наталці вже п'ятнадцять — дівка. Скоро і свати підуть. Якщо... Це «якщо» Петро гнав з голови всіма силами. Несміливо поклав важку долоню доньці на плече. Та аж стрепенулася від несподіванки — між ними ніколи не було особливої ніжності, і тепер Петро себе за це картав. Він сам не мав сестри й ніколи не бачив, як би то батько міг показати свої почуття доньці.

Іван і Степан тим часом знуджено розглядали свої босі ноги. Чи відчували вони, що робиться, чи були ще до того замалі, але Петро, піддавшись ніколи раніше не знаному пориву, взяв руками їхні голови, звів разом і поцілував по черзі.

— З жінкою я попрощатися можу? — з докором глянув на енкаведиста, що приготувався до конвою. Той кивнув і опустил зброю.

На поріг вийшла Сабіна. У довгій квітчастій спідниці й сорочці, дрібно вишитій простеньким узором біля ший. Ніби на свято зібралася. Петро замилювався: його жінка, його. Навіть тепер не показує страху. Ні сльозини

не зронила. І дивиться тими чорними очиськами з-під густих брів, як цариця.

Простягнув руку, просячи підійти. Сабіна ступила надвір і стримано притислася до Петрових грудей. Чув, як билось її серце. У якусь мить навіть здалося, що те серцебиття стало в них одне на двох. Чоловік повільно, ніби розтягуючи ту хвилину, торкнувся губами її скроні.

— У криниці сховок, — прошептав самими губами. — Купиш коня. Тільки не зразу.

— Отставіть шептаться, — штовхнув його в спину конвоїр. — Долгіє прощання — лишніє сльози, — підморгнув таким же служивим, як і сам. — Єщю наплачетесь, — розреготався, аж у кутиках рота проступила сліна.

Петро закинув на плечі клунок з чистою білизнаю, поправив кожуха, який на сонці став ніби розпечене залізо, і обернувся обличчям до річки.

Якраз навпроти його хати, по той бік Збруча, на горбі, було добре видно невелике обійстя з клаптем городу. Там, спершись на стіну, хтось стояв. Здавалося, очей не зводив із того, що діється через річку.

— Не брат ти мені, енкаведистська суко, — плюнув у той бік Петро.

Іванко і Степанко, вперше почувши від батька лайку, хихикнули.

Іван та Богдан Луцики й одна ніч

1898 рік

— **К**ажу тобі, тут життє не буде. — Іван сидів на березі Збруча і жбурляв камінці у воду.

Його старший брат Богдан примостився поруч на траві, обіперши підборіддя на коліна:

— І шо?

Оте смачне, майже западенське «шо» відразу видавало місце, де хлопці родилися.

Вода під вечірнім сонцем забарвлювалась у червоне, як кров. У траві співали цвіркуни. Зовсім близько хлюпнула риба.

— Бачив? Бачив? — аж загорівся Іван. — Короп на дві долони — не менший.

— Може, завтра зраненька на рибу? Як ходили, коли були малі.

— Не вийде, — запал Івана миттю згас, ніби холодною водою облили.

Богдан повернув голову в бік будиночка на прикордонній заставі по той бік Збруча. У крихітному віконці світилося.

— Твоя правда, австріяки теперка пильнують добре. Шмальнуть — питати не будуть. Та й з нашого боку так само: куди не глянь — очі, — потер пальцем невеликий шрам на обличчі.

Малими Іван, Богдан, а потім і їхні молодші брати Тарас і Михасько ходили рибалити на той бік Збруча. Хоч кордон тоді теж пильнували, але до дітей нікому діла не було. Хлопці знали брід і, щойно сонце пригрівало так, що можна було намочитися і не заслабнути, бралися за свій промисел.

Ніхто не міг того пояснити, але риба на тамтому березі Збруча була жирнішою і ловилася ліпше. А ще хати в тому Гусятині були більшими, ніж у їхньому, квіти ряснішими, вода смачнішою.

Колись Гусятин був одним великим містом, що розкинулося по обидва береги Збруча. Але за першого поділу Речі Посполитої в 1772 році по Збручу пройшов кордон, і Гусятин розділився надвое: одна частина відійшла Австро-Угорщині, інша — Російській імперії. Ніхто з тутешніх уже не пам'ятав тих часів, коли два Гусятини по різні боки Збруча були одним містом. За сто років обидві країни проросли корінням у тутешніх людей, змінили їх, навчили свого. Але ще з тих давніх часів у гусятинців з обох боків залишився щоденний звичай: за будь-якої нагоди повернути голову в бік Збруча і глянути, що там той берег.

— Життє тут не буде, — повторив братові Іван. — Думав я, рахував. От дивися, — взяв у руки палицю і почав креслити щось на пилюці. — От оженьсь я, хату поставлю, землю куплю. І що з того? Хіба нароблюся. Податки все заберуть. На батька нашого глянь, — махнув головою на хату, що виднілася недалеко. — Всеньке життє трудиться, а має хіба нас погодувати.

Богдан стиснув губи. Він і сам уже придивився собі дівчину, тільки куди її привести, як їх у хаті й без того шестеро.

— А там, — махнув рукою Іван у бік австрійського Гусятина, — там і земля дешевша, і податки менші. Питається: як так?

Богдан знизав плечима.

— От і я не знаю, — жбурнув палку у воду Іван. — Земля така ж, онде вона, на тому березі. А жити там легше.

— Ну, та й що з тим вдієш?

— Поїхали зі мнов на цукрові заводи, грошей зароби-мо, — штовхнув брата у бік Іван. — А там... Там побачимо. Не може ж бути, що тая земля від нас так близько, а дістатися до неї зась.

Богдан не відповів. То така справа, що треба думати. Це тільки Іван може зірватися з місця, як вітер, ніби його ніде нічого не тримає.

Брати мовчки повернулися додому і вляглися спати.

А на ранок, коли ще не встало сонце і вся сім'я Луциків, поспідавши, зібралася на жнива, у дверях хати став повітовий з військової повинності.

— Іван-Богдан? — звирився зі своїм списком і забігав зіницями між чотирма хлопцями, один за одного молодшими.

— Ми, — ступили ті крок назустріч.

— Завтра ждьом обоіх на базарной площаді. Такіє нам нужни, — розвів руками, жестом показуючи їхню широкоплечість.

Маму з батьком і братів ніби заціпило. Аж за якийсь час спохопилися, що не провели повітового за ворота. Тільки б тим не зробити ще гірше.

— Ну, і чого носи повісили? — постукав пальцем по переніссі обом молодшим братам Богдан і підморгнув батькам. — Не чекали? Нам обом з Іваном вже перейшло за двадцять. Теперка — на службу. Такий закон.

Усі Луцики, опустивши голови, пішли в поле. Тільки Богдан дивився просто перед собою: скажуть служити — то й піде. Усі служать, і від нього шматок не відпаде.

— Ти як собі хочеш, — уже в полі порівнявся з ним Іван, — а я шість років топтати солдатські чоботи не збираюся. Я женитися хочу, господарку заводити. Жити, — зупинився і глянув на Богдана так, ніби докоряв за мовчазну згоду з обставинами.

— Хоч-не-хоч, питати ніхто не буде, — Богдан випростався і приклав руку до поперека. Батько з мамою жали ячмінь далеко позаду — роки вже не ті, а молодші брати більше дуріли, ніж працювали, тож тепер лежали під деревом, мовляв, потомилися.

— Я маю талан. Мені завтра не випаде жереб, — усмінувся на всі зуби Іван.

Богдан на те лише хмикнув.

Наступного ранку обоє хлопців, убравшись у чисте, вийшли з дому під важкий погляд матері. Батько з молодшими на той час були вже в полі, бо в жнива кожна година дорога.

На центральній площі зібралися два десятки однолітків з Луциками і трохи старших чоловіків — дехто з них до того мав звільнення від служби, але тепер його втратив. Усім веліли стати в шеренгу. Повітовий вийшов за годину, коли хлопці вже добряче потомилися і ледь не зомлівали на сонці.

— Вони що, навмисне з нас знуцаються? — шепнув кризь зуби Іван і отримав ліктем в бік від брата.

— Тоже мне баришні, — плюнув собі під ноги повітовий, коли бліді призовники жадібно ковтали воду, черпаючи її долонями з великої бочки, яку хтось додумався тут поставити. — Ви служить ідьоте, там с вамі цацкаться не будут.

Військова повинність в імперській армії була обов'язковою для всіх, хто мав двадцять років. Дехто отримував звільнення, бо доглядав матір-вдову чи осиротілих братів та сестер. Але більшість чоловіків рано чи пізно опинялися перед очима повітового з військової повинності. Утім, це ще не означало, що всі вони потрапляли до війська. Призовників було значно більше, ніж потреби в солдатах чи, точніше, можливості їх прогодувати. То ж у день призову між чоловіками робили жереб.

— Ну, перевірим вашу удачу, — вишкірився повітовий. — В корзині два десятка яєць. Половина — свіжайшіє, половина — тухліє. Беріте не глядя.

Інший солдат пройшовся з кошиком шеренгою, і кожен з чоловіків, заплющивши очі, дістав собі одне яйце.

— У кого тухліє — тот пока остайотся дома.

Чоловіки підходили до повітового по черзі й кидали собі під ноги яйце.

— Сільнее метай, сільнее, замашестее, — підбурював той.

Призовники з усієї сили жбурляли яйцем до землі, шкаралупа тріскалася, і їхні штанки заливали яєчні патки. Якщо чиєсь яйце било в ніс різким смородом — по обличчі призовника відразу ж розпливалася радість. Але показувати, як ти тішишся, було не можна. Бо тоді повітовий додавав свою забаву:

— Точно тухлоє? Не верю. Становись на колені, нюхай лучше.

Призовник ставав на коліна, опускав голову над самою яєчною плямою, втягував носом повітря і майже завжди починав блювати — навіть загартовані сільським життям хлопці не витримували. Відмовитися було

не можна — ніщо не заважало повітовому забрати слово назад і взяти саме того призовника до війська, а відпустити іншого.

Богдан мовчки чекав своєї черги і краєм ока спостерігав, як біліють від напруги стиснуті Іванові кулаки.

— Дивися, бо завчасно яйце роздусиш, — процідив крізь зуби.

Іван лише здивовано повів бровою.

Молодший брат бив своє яйце першим. Єдине, про що просив Бога в ту мить Богдан, — щоб повітовий не надумав примусити його стати на коліна, бо той дасть відсіч. Іван змалку не вмів терпіти образи, навіть якщо треба було. Огризався до батька, коли діставав тлумаків за дурно. Захищав того, на кого всі нападали гуртом. Богдан був інакшим. Він знав, що того, хто прирікається, луплять сильніше. Тому обирав перетерпіти.

На щастя, Іванове яйце виявилось аж зелене від давності, і хлопець, ніби й не здивувавшись, став у шеренгу до тих, кого у військо не забирають.

Підійшла черга до Богдана. Той підступив до повітового і впевнено жбурнув яйце собі під ноги, очима вже змірявши собі шлях до тих, кого призивають. Але, на диво, його яйце теж виявилось стухлим. Богдан аж сам собі не повірив і нахилився нижче, щоб переконатися. Старе, аж чорне, яйце смерділо так, що місця для сумніву не лишалося. Богдан ледь помітно знизав плечима і став біля брата.

Мама аж сплеснула в долоні, коли побачила, що додому повернулись обоє.

— Маємо ще час до наступного призову, — ніби вибачався Богдан.

— Ти як собі хочеш, — заговорив Іван до брата, коли мама вийшла в комору по кисляк, — а я просто так чекати, поки мене заберуть до війська, не збираюся.

— І що робитимеш?

— На цукровий завод поїду найматися. Грошей зароблю. А там побачимо. Ти зі мною?

Богдан зміряв брата поглядом з голови до ніг, але не відповів нічого.

Уже вночі, коли всі послули, повернувся в той бік, де на лаві спав Іван, і ні з того ні з сього сказав:

— Я поїду з тобою на той завод. Може, твоя правда.

Бо як Богдан міг відпустити з дому в чуже місто молодшого брата самого? Та той тільки за ворота вийде — втрапить у якусь біду. Бо так траплялося завжди із самого дитинства. Богдан мав вчасно опинитися поруч — відбити його у пса, підставитися хлопцям, що гамселили Івана, не пустити на лід, коли той уже танув. І так щодня вже двадцять років. Згадати хоча б історію з дівкою, через яку Івана ще три роки тому мало не закрили в темній. Якби не він, Богдан, то хіба хтось братові поміг би? Навіть шрам у Івана на обличчі з того часу лишився.

— І як-то Іванові все на раз-два вдається, — хитала головою мати, коли той уже за кілька днів напивав підводу, що їде на ярмарок до Городка.

— У Городку, — переконував усю сім'ю той, — хтось гарантовано буде їхати з ярмарку до Проскурова — ото й заплатимо, щоб нас підвезли. А звідти напишемо вам листа, що на місці. Я чув від хлопців, що проскурівський поміщик Маранц своїм робітникам добре платить. Трохи заробимо, а там буде видно.

Батько проти заробітків не перечив: бачив, що вдома хлопцям нічого не світить. А обом уже пора про свої сім'ї думати. Чоловік навіть здивувався, що першим про потребу в грошах заговорив вітряний Іван, а не старший Богдан, бо тому б личило перейматися тим нагальніше.

За тиждень хлопці, навантажившись чистим одягом, їжею і запасами води, разом з місцевими перекупками виїхали в бік Городка.

За Гусятином Іван з Богданом бували нечасто. Їздили хіба з батьком на ярмарок або дружбами з іншими хлопцями, коли ті сваталися в чуже село. Тому кожен новий краєвид обоє зустрічали захоплено. Дивувалися з людських хатів — зовсім інакших, ніж у їхньому селі, придивлялися до людей і часом знаходили схожих зі своїми знайомими.

— А ото, он той дід, — тицяв пальцями під гуркіт коліс по мурованій дорозі Іван, — схожий на дядька Трофима з кутка, так само на ногу слабує, криває. А баба біля нього — викапана цьотка Стефа, ніби не йде, а копиться, — аж за живіт хапався від реготу.

Губи Богдана поволі розтягувалися в усмішці.

— Головне — на дівок не задивляйтеся, — повчали хлопців старші чоловіки, що везли їх своєю підводою, — бо дістанете від тамтешніх, мало не здасться.

— Ми не по дівок їдемо, — відбуркувався Богдан. — З дівками грошей не заробиш.

— Ну-ну, — хитали головами старші чоловіки й моргали Іванові. Той показово відвертався вбік: мовляв, чого чіпляєтеся.

У Городку довелося побути аж чотири дні. Виявилося, що то був лише початок ярмарку, і купців, котрі б хотіли

так швидко вертатися назад у Проскурів, не знайшлося. Спали всі покотом просто на підводі. Добре, що літо того року видалося спекотним — не мерзли.

Аж на п'ятий день знайшовся якийсь єврей, що купував у людей гусей і тепер міг разом з усім придбаним їхати додому.

За немалі гроші їм обом дозволили їхати поміж смердючих, плетених з лози кліток, в яких, надриваючись, гелготали гуси.

Уже за кілька годин хлопцям здавалося, що вони взагалі ніколи не почують людської мови — перекрикувати той гусячий лемент не було ні сили, ні бажання, тож Іван з Богданом хіба переглядалися. І так майже всю ніч.

До Проскурова приїхали ще затемна. Купець, котрого звали Сруль, ізсадив їх просто на Олександрівській — центральній вулиці міста, а сам повернув у наступну вуличку.

— Ну, і що робити тепер? — запхав руки в кишені Богдан. Опинитися посеред глупої ночі в чужому місті було страшно.

— Треба шукати, де б спинитися, — Іван роздивлявся навколо і зовсім не здавався розгубленим.

На Олександрівській було темно хоч око виколи. Десь далеко чулася чоловіча лайка. Трохи далі на схід, здається, був якийсь рух. Іван, довго не думаючи, пішов туди. Брат, сплюнувши під ноги, потягнувся за ним.

Обоє опинилися на чималій площі, схожій на ярмаркову. Хоч літо того року видалося спекотним, тут де-не-де ще не висохли глибоченні калюжі. В одній із них бабрався солдат у формі, а ще кілька, явно напідпитку, реготали з нього, аж за животи хапалися:

— Ігнатій, пливі к берегу! — кричали по черзі. — Ми здесь, иги-ги-ги, — заливалися сміхом. — Єщю немного.

Ігнатій гріб так, що болото хляпало йому в лице і рідкими грудками падало на черевики інших з компанії.

— Ото тобі й служба, — криво всміхнувся Іван. Богдан у ту мить його обличчя не бачив, але так добре знав брата, що міг вгадати кожен порух його м'язів.

— Може, ну його? — з надією сказав Іванові в потилицю.

— Тут є ще хтось, кого ми можемо спитати, як знайти той цукровий завод?

Богдан змовчав. Сновигати вулицею в таку пору йому не хотілося, але й п'яні солдати — порадники не найліпші. Про всяк випадок лишився від брата на кілька кроків далі.

— Я дуже перепрошую, — елеїним голосом заговорив до служивих Іван, — ви не скажете, в який бік іти до цукрового заводу?

Солдати на мить змовкли, збираючи докупи залишки тверезої свідомості. Навіть рука Ігнатія, занесена над болотним плесом, на мить застигла.

— Ти где здесь такой вежливый взялся? — солдати втратили інтерес до болотяного плавця й обступили Івана.

— Приїхав, — далі всміхався той.

— Деревенській? На українском только в селе разговаривают, — хтось поклав йому руку на плече. Іван кивнув.

— А покажи мне, деревенській, что с деревні везьош, — шарпнув його за клунок котрийсь із солдатів.

— Не трогай, — почувся звідкись жіночий голос. Усі здивовано обернулися. Тільки зараз помітили, що один із солдатів обіймає відверто вдягнену дівчину.

— Єщю чего, — вишкірився той, що зачепив Івана, — мне шлюха указивать не будет, что делать.

Солдат різко повернувся і дав дівчині ляпаса.

— А я буду, — з'явився з темряви Богдан і, не даючи солдатам оговтатися, вмастив кожному з розмаху кулаком в голову, аж ті попадали на землю.

— Поплилі, поплилі! — залементував Ігнатій, коли побачив товаришів у болоті біля себе.

— Тікаємо, — смикнула обох за руки дівчина, — чи ви чекаєте, поки вони очуняють?

Усі втрьох побігли в темряву. Хлопці трималися нової знайомі.

— Ну ти й бігаєш! — Іван обіперся руками в коліна, коли дівчина зупинилася біля одного з будинків і постукала. Тепер він міг краще роздивитися свою рятівницю, і йому навіть здалося, що десь міг її бачити раніше. Щось віддалено знайоме було в її рисах.

— З такою роботою ще не того навчишся, — відповіла, думаючи про щось своє. — З Західної? — зупинила погляд на Івановому шрамі.

— Шо?

— Питаю, ви з Західної? По мові чую.

— А, ні, ми на кордоні живемо, з Гусятина. А мова... То в нас у селі у всіх така. Західна близько. Чому питаєш?

— Та так, — дівчина замовкла, за дверима чувся якийсь рух. — Я там малою жила.

— А потім?

— Потім усе змінилося, — відрізала.

Богдан тим часом мовчав і придивлявся до нової знайомі: у їхньому селі люди були побожні, тож досі «непотребних дівок» він не бачив. Одягнена в просту синю сукню з надто відкритими плечима. Пояс стягнутий корсетом, через що груди випирали над вирізом. З кожним вдихом-видихом здавалося, що вони ще трохи — і зовсім вива-

ляться з сукенки. Довге кучеряве волосся заколоте набік масивною брошкою.

— Що, ніколи не бачив повій? — уперше заговорила до Богдана дівчина.

— Як тебе звуть? — ледве спромігся той на кілька слів.

— Магда, — своє ім'я дівчина вимовила повільно, ніби прислухалася до його звуку.

Нарешті двері відчинили. Заспаний чоловік невисокого зросту підозріло оглянув усіх трьох:

— Ці з тобою? — спитав у Магди, як у давньої знайомої.

— Зі мною.

Чоловік помахом голови покликав трійку за собою і провів сходами на другий поверх:

— На ранок кімнату звільнити, маю клієнтів.

— Зрозуміла. — Магда всунула йому щось у долоню. Мабуть, гроші. Чоловік, не піднімаючи очей на хлопців, пішов геть.

— Я — Іван, а він — Богдан, — усміхнувся Магді молодший брат. — Скільки ми винні за ніч? Негоже, щоби за нас платила жінка.

— Вважай, що за вас заплатили ті солдати, — усміхнулася Магда. — Я з таких завжди беру гроші наперед.

Іван міряв кімнату кроками і не знав, куди себе подіти, Богдан тим часом роздивлявся навколо: добротні меблі, чисті простирадла, плетений килим. Кімната обставлена по-простому.

— Ліжко тут одне, на ньому спатиму я. А ви лягайте на підлозі, — дівчина при них скинула сукню і лишилася в самому спідньому. Хлопцям аж мову відібрало від такої відвертості. Аж коли Магда пірнула під тонку літню ковдру, Богдан здогадався погасити лампу.

Іван і Богдан лягли на голу підлогу не роздягаючись і вкрилися сорочками, що мали із собою в клунках. Обом тієї ночі не спалося. Богдан, чуючи, як крутиться брат, кілька разів хотів до нього заговорити, але стримувався: Магда заснула, тільки торкнувшись подушки. Її рівне дихання заспокоювало.

Зранку всіх трьох розбудив стукіт у двері:

— Забирайтеся! — крикнув чоловік, якого вони зустріли вчора.

Магда спокійнісінько сіла на постелі й узялася одягатися.

— Виходьте, покажу вам, як дійти до цукрового заводу Маранца. Ви вчора питали.

Хлопці, як по команді, звелися на ноги і закинули свої клунки на плечі. Майже безсонна ніч давалася взнаки: в очі ніби хтось насипав піску, в голові й досі гелготали гуси, а живіт бурчав від голоду.

Надворі виявилось, що гуси гелготали не в головах Луциків, а насправді. Звук той долинав із вулички, куди вчора поїхав той купець, що привіз їх до Проскурова.

При денному світлі головна вулиця Проскурова мала кращий вигляд: куди не глянь — стояли або нові дво-триповерхові будинки, або початі будови. Вулицею раз чи двічі проїхали візники кіньми. Площа, на якій вони були вчора, справді виявилася ярмарковою — тепер там торгували птицею, свиньми, городиною і цукром.

Трохи далі вишикувалася черга до бочки.

— Газовані води, — пояснила Магда.

Іван ковтнув слину.

Пояснивши хлопцям дорогу до заводу Маранца, Магда сховалась у котрійсь з бічних вуличок. Луцики знов опинилися посеред незнайомого міста самі.